

Etno revija: 16/2024. — godišnjak
ISSN 2718-3858 (online)

etn

REVIIJA

www.gatalinka.hr

ETNO

ETNO REVIJA

16/2024. — godišnjak
godina objave na [www.2020.](http://www.2020.hr)
ISSN 2718-3858

Nakladnik / producent
Kulturni centar *Gatalinka*, Vinkovci
Ante Starčevića 4, 32 100 Vinkovci
Tel.: 032 / 331-341
Mob.: 098-890-163
gatalinka@gatalinka.hr
www.gatalinka.hr

Glavna urednica
Blanka Žakula

Dizajn znaka Etno
Dubravko Mataković

Fotografija
Dražen Bota

Frizure na modelima
Josipa Džaja, FS salon *Stil*, Vinkovci
Kata Šarčević, FS salon *Voravica*, Đakovo

Vizažistice na modelima za
frizere i kreatore bile su Ivana i Ana
Pirić Ceglerić iz tvrtke *Line of beauty* iz Osijeka.

Kreacije su nosile manekenke modne agencije
The code agency iz Osijeka.

Frizure su nosile manekenke
Udruženje manekena Loreena Vinkovci

Naslovnice
Etno kreacija Hrvatske
Kreatorica: Marija Milković Pancer,
Etno Mara, Zagreb
Etno frizura Hrvatske
Frizer: Mario Treščec
Fotografija: Dražen Bota

Lektura
Ivana Petričević

Grafička priprema i dizajn
Studio BOTA / M.Bo.

etn

Etno revija je časopis koji prezentira dio rada na projektima *Etno frizura Hrvatske* i *Etno kreacija Hrvatske*, na kojima Kulturni centar *Gatalinka* radi od 1998. godine.

U vrijeme globalizacije nastojimo tradicijsku građu koju Hrvati imaju u tradicijskim odjevnim predmetima i tradicijskim frizurama istaknuti, popularizirati, obnoviti, dodati im novu upotrebnu vrijednost.

Poneki smatraju da narodna umjetnost nepovratno izumire nestajanjem ili slabljenjem seoske patrijarhalne sredine, prodorom suvremene civilizacije na selo. To je stajalište jednako pogrešno, kao i stav da je tradicijska baština svojstvena samo neizobraženim sredinama. Narodna se umjetnost nedovoljno promatra kao živi organizam koji se razvija. Na nju se gleda kao na fosil stran današnjoj kulturnoj sredini. Pri tome se zaboravlja da su prave umjetničke vrijednosti uvijek suvremene, da ne zastarijevaju.

Turizam je postao svjetska moda i on je omogućio da se sačuvaju mnogi važni elementi narodne umjetnosti. Iako se se, dakle, najvećim dijelom izgubili klasični ekonomski, politički, društveni i religijski uvjeti za razvoj tradicijske baštine, elementi narodnoga sve su više prisutni u plesu, književnosti, likovnoj umjetnosti, arhitekturi, glazbeno-scenskim djelima, operi i opereti, zbornim i orkestralnim djelima, zabavnoj glazbi, pa i u modi.

Modaliteti tradicijske odjeće kakvu poznajemo iz 19. i prve polovice 20. stoljeća izrazito su raznovrsni, pa svojim bogatstvom oblika, kolorističkim skladom i dekorativnom profinjenošću predstavljaju visok domet stvaralaštva. A zamisli odjeće samo su oblik mišljenja, možemo ih promatrati i uživati u njima, ali možemo i daleko više. Možemo ih čitati, čak na više razina. Čitamo ih kao priču o jednoj kulturi, njenim korijenima i plodovima te nadahnuću koje potiču.

Urednica: Blanka Žakula

Marija Milković Pancer / Zagreb

Fotografija: Dražen Bota

I. MJESTO – 400,00 eura

Donator nagrade je Vukovarsko-srijemska županija.

Marija Milković Pancer / Zagreb

Lanene i konopljne tkanine, u današnje vrijeme vrlo rijetke i unikatne, nadahnule su dizajnericu za limitiranu kolekciju kaputa urešenih motivom slavenskoga zlatoveza po kojem je poznata u Hrvatskoj i inozemstvu. Kreacije predstavljaju urbani etno – kombinacija ručno tkanoga lana i modernih tehnologija.

Nagrada je i skulptura ženske glave s tradicijskom frizurom koju je izradio akademski kipar Saša Sermek.

Fotografija: Dražen Bota

Marija Milković Pancer / Zagreb

Fotografija: Dražen Bota

I. MJESTO – 400,00 eura

Donator nagrade je Vukovarsko-srijemska županija.

Marija Milković Pancer / Zagreb

Za prezentiranje urbanoga vjenčanog etna, dizajnerica je haljine, korzete, suknje, hlače i mantile uresila zlatovезom, softverskom futurističkom šlingom i perlama.

Fotografija: Dražen Bota

Marija Milković Pancer / Zagreb

Fotografija: Dražen Bota

II. MJESTO – 300,00 eura

Donator nagrade je Vukovarsko-srijemska županija.

Tajana Jurišić / Slavonski Brod

Inspiracija Tatjani Jurišić su *forametli*, ukrasni dio odjeće na prsima muške košulje.

Fotografija: Dražen Bota

Tajana Jurišić / Slavonski Brod

Fotografija: Dražen Bota

Tajana Jurišić / Slavonski Brod

Fotografija: Dražen Bota

III. MJESTO – 150,00 eura

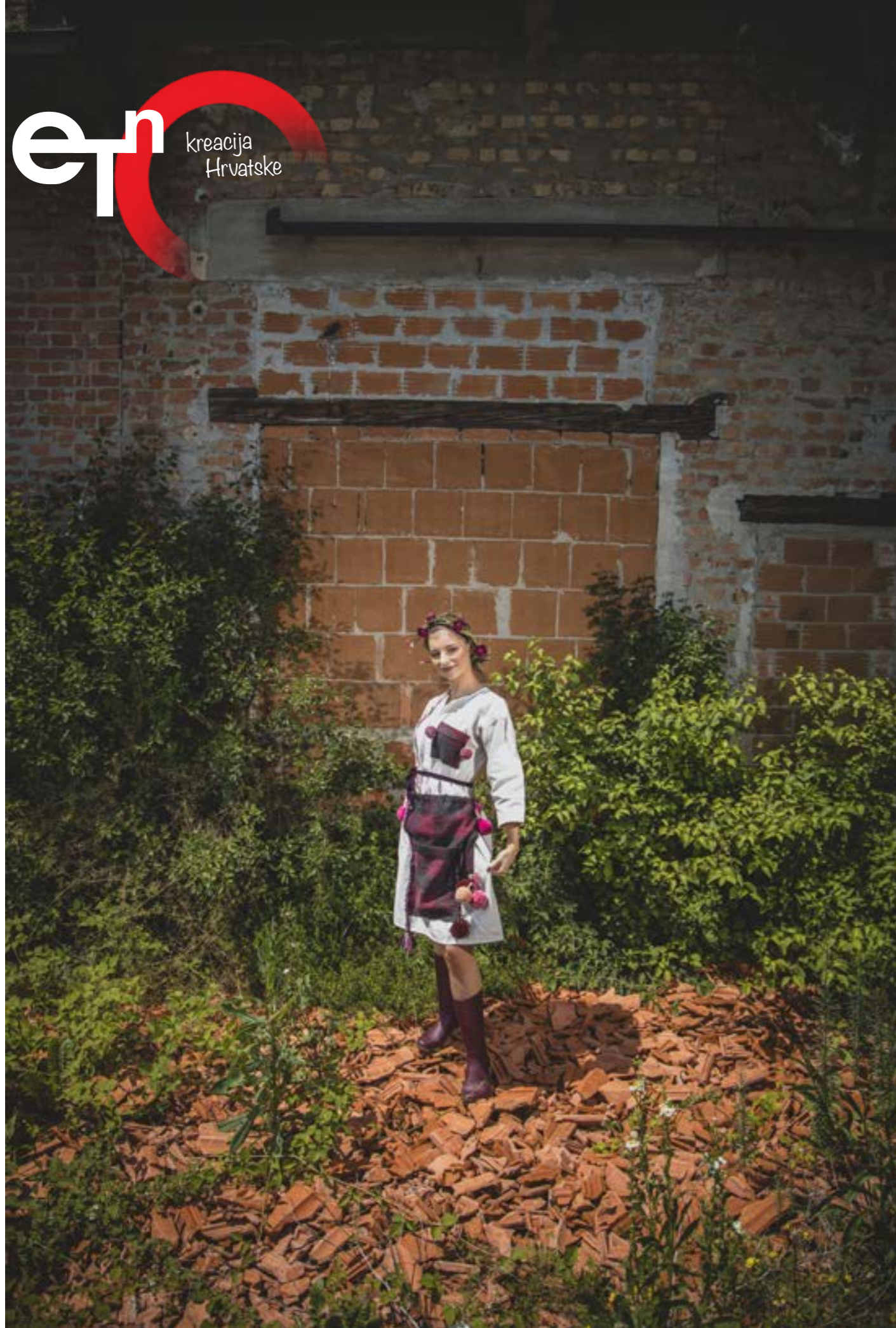
Donator nagrade je *HOK Obrtnička komora Vukovarsko-srijemske županije i Hrvatske šume – PJ Vinkovci.*

Mirjana Marijanović / Vinkovci

Mirjanu Marijanović inspirirala je duga lanena ili konopljina košulja, dio ženske nošnje tipične za dinarske krajeve: Liku, Ravne kotare, Bukovicu i Dalmatinsku zagoru.

Fotografija: Dražen Bota

Mirjana Marijanović / Vinkovci

Fotografija: Dražen Bota

Mirjana Marijanović / Vinkovci

Fotografija: Dražen Bota

Tina Miličević / Velika Gorica

Tina Miličević započela je s izradom tekstilnoga uzorka inspiriranoga nošnjom otoka Suska. Uzorak je načinjen od fotografije iz djetinjstva na kojoj je autorica kolekcije u narodnoj nošnji otoka Suska.

Donacija Kulturnoga centra *Gatalinka* je fotomonografija na hrvatskom i engleskom jeziku *Etno frizure Hrvatske*.

Fotografija: Dražen Bota

Tina Miličević / Velika Gorica

Fotografija: Dražen Bota

Tina Miličević / Velika Gorica

Fotografija: Dražen Bota

Tina Miličević / Velika Gorica

Fotografija: Dražen Bota

Tina Miličević / Velika Gorica

Fotografija: Dražen Bota

Carla T Bošnjak / Nuštar

Carla je koristila puno odbačenih ručnih radova, koje žene bacaju, jer im je postalo staromodno i udahnula im novi život i svrhu. Na primjer, nećemo stavljati tabletiće na televizore i namještaj, ali ih možemo obući.

Donacija Kulturnoga centra *Gatalinka* je fotomonografija na hrvatskom i engleskom jeziku *Etno frizure Hrvatske*.

Fotografija: Dražen Bota

Carla T Bošnjak / Nuštar

Fotografija: Dražen Bota

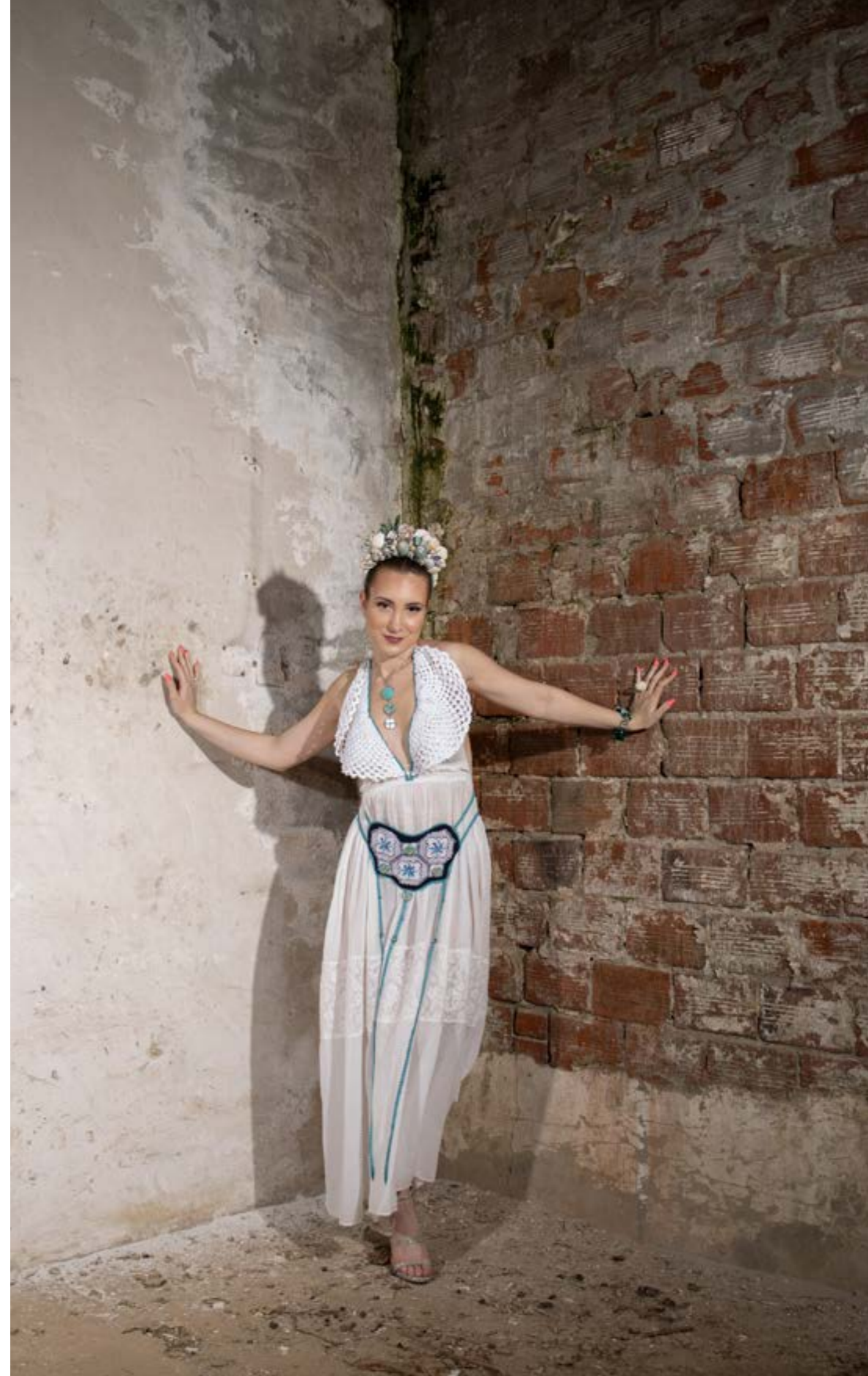
Carla T Bošnjak / Nuštar

Fotografija: Dražen Bota

Carla T Bošnjak / Nuštar

Fotografija: Dražen Bota

Mirjana Marijanović / Vinkovci

Izradu ove kolekcije inspiriralo je tekstilno rukotvorstvo. To je umijeće kojim se većina odjevnih predmeta za obitelj, kao i posteljno rublje i posoblje proizvodilo kod kuće.

Fotografija: Dražen Bota

Mirjana Marijanović / Vinkovci

Fotografija: Dražen Bota

Kolekcija izvan konkurencije

Mirjana Marijanović / Vinkovci

Na natjecanju *Etno kreacija Hrvatske* kandidati se mogu natjecati najviše s dvjema kolekcijama od pet modela i osvojiti najviše dvije nagrade. Ostale kolekcije mogu prezentirati, ali izvan konkurencije, što je ovdje slučaj s kolekcijom donjega rublja *zaviri ispod* kreatorice Mirjane Marijanović.

Fotografija: Dražen Bota

Etno revija: 16/2024. – godišnjak
ISSN 2718-3858 (online)

etn

REVIJA

www.gatalinka.hr

en

frizura
Hrvatske

Frizura: Igor Galaš, Križevci
Fotografija: Dražen Bota

etn

frizura Hrvatske

Tradicijsko oblikovane frizure vrlo su složene, stoga frizuru osoba koja će ju nositi treba raditi druga osoba. U prošlosti je to najčešće bila majka ili baka, ponekad i žena iz zajednice koja je imala veću sposobnost izrade tih frizura. Potrebno je dulje vrijeme odvojiti za češljanje, što uključuje i znanje, umijeće osobe koja češlja, kao i njeno strpljenje te strpljenje osobe koju se češlja. Kosa koja uokviruje lice češlja se na razne načine, već prema običaju određenoga područja. Od kraja 19. stoljeća uobičajilo se u izradi frizure koristiti pletenice unaprijed izrađene od odrezane kose radi brže izrade frizure. Složenim tehnikama preplitanja velikoga broja pramenova postižu se reljefni oblici širokih pletenica. Pletenice mogu biti izvedene u različitim oblicima: okrugle, valjkaste, u obliku trapeza, kvadrata, pravokutnika ili pruge. Mogu biti položene na prednjem ili stražnjem dijelu, odnosno na prednjem i stražnjem dijelu glave ili glava može biti obložena pletenicama. Ovisno o stražnjem dijelu frizure, razlikuje se veliki broj načina češljanja čeonoga dijela frizure. Svaka frizura, ovisno o svome izgledu, radi se točno određenom procedurom.

U časopisu predstavljamo i frizure s natjecanja *Etno frizura Hrvatske 2023*. Prosudbena komisija za frizere bila je u sastavu: frizerka Blaženka Budimir iz Strukovne škole Slavonski Brod, frizer Mario Treščec iz Zagreba i kreator Igor Galaš iz Križevaca koji se natjecao u izradi tradicijskih frizura i dobitnik je niza nagrada.

Kao prva nagrada dodijeljena je i skulptura djevojačke glave s tradicijskom frizurom, rad akademskoga slikara Saše Sermeka.

Saša Sermek / Osijek

Fotografija: Dražen Bota

Mario Treščec / Zagreb

Kreacije na modelima: Igor Galaš, Križevci
Fotografija: Dražen Bota

Mario Treščec / Zagreb

Kreacije na modelima: Igor Galaš, Križevci
Fotografija: Dražen Bota

Mario Treščec / Zagreb

Kreacije na modelima: Igor Galaš, Križevci
Fotografija: Dražen Bota

Mario Treščec / Zagreb

Kreacije na modelima: Igor Galaš, Križevci
Fotografija: Dražen Bota

Mario Treščec / Zagreb

Kreacije na modelima: Igor Galaš, Križevci
Fotografija: Dražen Bota

Mario Treščec / Zagreb

Fotografija: Dražen Bota

frizeri suradnici

Josipa Džaja/Vinkovci

Fotografija: Dražen Bota

Josipa Džaja / Vinkovci

Fotografija: Dražen Bota

Josipa Džaja / Vinkovci

Fotografija: Dražen Bota

Profesionalni frizeri / suvremena frizura

1. MJESTO – 400,00 eura
Donator nagrade je Grad Vinkovci.

Martina Vincer / Osijek

Kreacije na modelima: Tina Miličević, Velika Gorica
Fotografija: Dražen Bota

U časopisu predstavljamo frizure s natjecanja *Etno frizura Hrvatske 2023*. Prosudbena komisija za frizere bila je u sastavu: frizerka Blaženka Budimir iz Strukovne škole Slavonski Brod, frizer Mario Treščec iz Zagreba i kreator Igor Galaš iz Križevaca koji se natjecao u izradi tradicijskih frizura i dobitnik je niza nagrada.

U kategoriji suvremena frizura frizeri su radili avangardnu frizuru.

Martina Vincer / Osijek

Fotografija: Dražen Bota

Martina Vincer / Osijek

Fotografija: Dražen Bota

Martina Vincer / Osijek

Fotografija: Martina Vincer

Profesionalni frizeri / suvremena frizura

II. MJESTO – 300,00 eura

Donator nagrade je *Dilj d.o.o. Vinkovci*.

Tanja Barak / Rijeka

Kreacije na modelima: Tina Miličević / Velika Gorica
Fotografija: Dražen Bota

Tanja Barak / Rijeka

Kreacije na modelima: Tina Miličević / Velika Gorica
Fotografija: Dražen Bota

Profesionalni frizeri / suvremena frizura

III. MJESTO – 150,00 eura

Donator nagrade su *Hrvatske šume - PJ Vinkovci.*

Sara Barak / Rijeka

Kreacije na modelima: Tina Miličević, Velika Gorica

Fotografija: Dražen Bota

Sara Barak / Rijeka

Kreacije na modelima: Tina Miličević, Velika Gorica
Fotografija: Dražen Bota

Profesionalni frizeri / suvremena frizura

Đurđica Šolic / Cerovec

Frizerka je za sudjelovanje na natjecanju dobila fotomonografiju na hrvatskom i engleskom jeziku *Etno frizure Hrvatske*, a donator su *Hrvatske šume - PJ Vinkovci*.

Kreacije na modelima: Tina Miličević, Velika Gorica

Fotografija: Dražen Bota

Đurđica Šolić / Cerovec

Fotografija: Dražen Bota

Zadani rad u kategoriji tradicijska frizura za frizere

Frizeri su radili djevojačko češljanje *gref* iz sela Cerić u Vukovarsko-srijemskoj županiji.

Na stražnjem dijelu glave dvije su pletenice od 17 pramenova, složene *okruglo oko glave*. U sredini su češljevi, a ispod njih ukrasna španga *potkosnica*.

Prednji dio glave počesljan je iz dvaju dijelova. Po sredini je razdjeljak, a na čelu su najprije *kudre*, vrlo tanki pramenovi kose uvijani *harnadlama* (iglicama u obliku slova *u*). Iza *kudra* je *pričešalj*, glatki napušteni dio kose do uha. S jedne i druge strane *pričešlja* po rubu, stavlja se jedan ili dva reda malih *kopčica*. Preko glave stavlja se filigranski lanac, *pantlika na mustru* ili vrpca s malim dukatima. *Gref* se kiti sezonskim cvijećem ispred pletenica, samo s jedne strane glave.

Kreacije za modele frizera priredila je Tina Miličević iz Velike Gorice.

Profesionalni frizeri / tradicijske frizure

I. MJESTO – 400,00 eura

Donator nagrade je Grad Vinkovci

Martina Vincer / Osijek

Kreacije na modelima: Tina Miličević, Velika Gorica

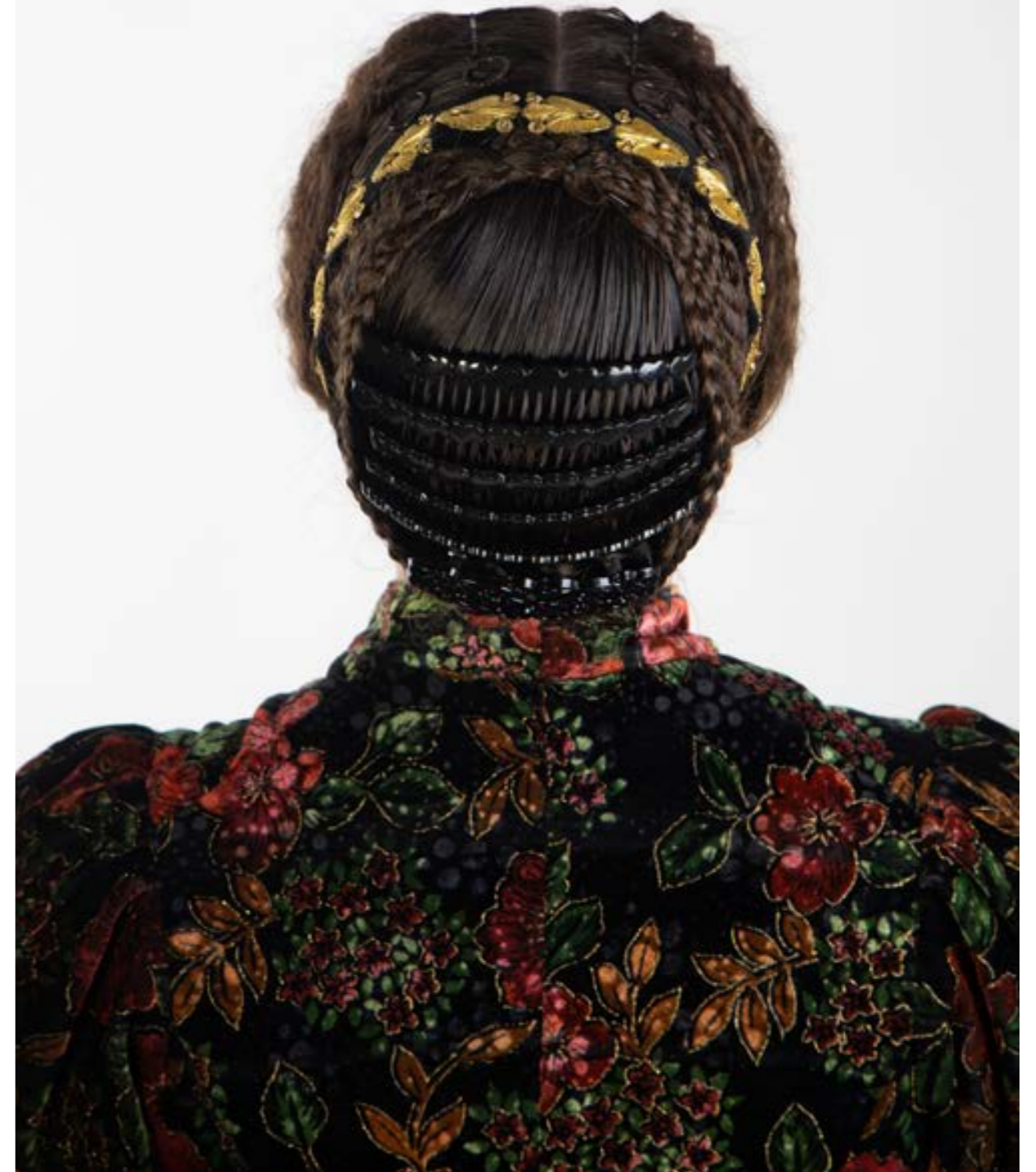
Fotografija: Dražen Bota

Martina Vincer / Osijek

Kreacije na modelima: Tina Miličević, Velika Gorica
Fotografija: Dražen Bota

Profesionalni frizeri / tradicijske frizure

II. MJESTO – 300,00 eura

Donator nagrade je *Dilj d.o.o. Vinkovci.*

Tanja Barak / Rijeka

Kreacije na modelima: Tina Miličević, Velika Gorica
Fotografija: Dražen Bota

Tanja Barak / Rijeka

Kreacije na modelima: Tina Miličević, Velika Gorica
Fotografija: Dražen Bota

Profesionalni frizeri / tradicijske frizure

III. MJESTO – 150,00 eura

Donator nagrade su *Hrvatske šume - PJ Vinkovci*.

Sara Barak / Rijeka

Kreacije na modelima: Tina Miličević, Velika Gorica

Fotografija: Dražen Bota

Sara Barak / Rijeka

Kreacije na modelima: Tina Miličević, Velika Gorica
Fotografija: Dražen Bota

Sara Barak / Rijeka

Kreacije na modelima: Tina Miličević, Velika Gorica
Fotografija: Dražen Bota

Profesionalni frizeri / tradicijske frizure

Đurđica Šolić / Cerovec

Frizerka je za sudjelovanje na natjecanju dobila fotomonografiju na hrvatskom i engleskom jeziku *Etno frizure Hrvatske*, a donator su *Hrvatske šume - PJ Vinkovci*.

Kreacije na modelima: Tina Miličević, Velika Gorica

Fotografija: Dražen Bota

Đurđica Šolić / Cerovec

Fotografija: Dražen Bota

Fotografije: Suzana Bota

Na Seminaru o izradi tradicijskih frizura 2023. godine
rekonstruirano je nekoliko frizura.

Tradicijska frizura sela Nijemci, *kendiš*,
Vukovarsko-srijemska županija.
Predavačica Josipa Džaja, Vinkovci.
Nošnja iz sela Podgrađe u vlasništvu Zdenke Vuić.

Fotografija: Dražen Bota

Tradicijska frizura sela Nijemci, *kendiš*,
Vukovarsko-srijemska županija.
Predavačica Josipa Džaja, Vinkovci.
Nošnja iz sela Podgrađe u vlasništvu Zdenke Vuić.

Fotografija: Dražen Bota

Tradicijska frizura iz sela Cerić, *gref*,
Vukovarsko-srijemska županija.

Predavač Mario Treščec, Zagreb
Nošnja iz sela Cerić u vlasništvu je obitelji Voćinec.

Fotografija: Dražen Bota

Tradicijska frizura iz sela Cerić, *gref*,
Vukovarsko-srijemska županija.

Predavač Mario Treščec, Zagreb
Nošnja iz sela Cerić u vlasništvu je obitelji Voćinec.

Fotografija: Dražen Bota

Izrada tradicijskih frizura Zadarskoga područja,
predavačica Jasenka Lulić Štorić, izrada frizura Igor Galaš.

Frizura iz okolice Benkovca, oko 1925. godine.
Frizura je rekonstruirana prema likovnom djelu
Zoe Borelli Vranski-Alačević,
iz fundusa Etnografskoga muzeja Split.

Fotografija: Dražen Bota

Izrada tradicijskih frizura Zadarskoga područja,
predavačica Jasenka Lulić Štorić, izrada frizura Igor Galaš.

Frizura Ravnih kotara, oko 1925. godine.
Frizura je rekonstruirana prema likovnom djelu Zoe Borelli
Vranski-Alačević, iz fundusa Etnografskoga muzeja Split.

Fotografija: Dražen Bota

dr. sc. Jasenka Lulić Štorić, etnologinja, Zadar

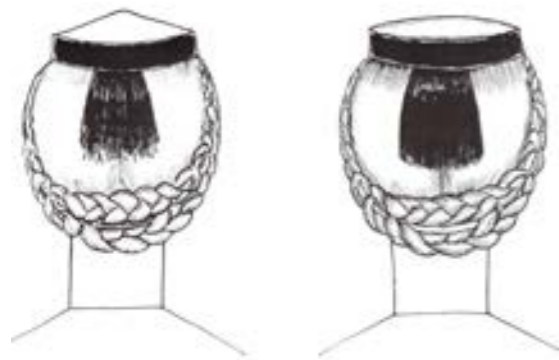
ŽENSKA OGLAVLJA U SJEVERNOJ DALMACIJI

U sjevernoj Dalmaciji susreću se i isprepliću jadransko područje oslonjeno na Italiju, odnosno čitav Mediteran, i dinarsko koje je bilo pod stalnim utjecajem širega dinarskog područja. Tako se npr. javljaju dinarski tipovi ogavlja i dinarski nazivi za jadranska ogavlja ili npr. svilovez na dinarskim ogavlja i drugo. Sličnosti između ženskih ogavlja u ovim dvama područjima su i razdjeljak po sredini glave, uže vrpce koje su se uplitala u pletenice za radni dan i šire svilene vrpce za svečane prilike, ista boja vrpce, biljni ukras, koji je na starijim jadranskim ogavlja u istom ritmu s ostalim ukrasima, kod dinarskoga ogavlja postaje glavni nositelj ukrasa, pranje kose u lukšiji, mazanje maslinovim uljem, vjerovanje da je kosa na dobrom čeljadetu meka, a na lošem oštra. Ogavlja se nameću svojim estetskim izrazom. U njima razlikujemo ogavlja po dobi (djevojčica, djevojka, starija djevojka-udavača, udana žena, starija žena), radna i svečana (blagdanska) te ogavlja vezana uz određene ceremonije (rođenje, vjenčanje, smrt).

1. Starije djevojačko oglavlje

2. Od starijega k mlađem djevojačkom oglavlju

3. Djevojačke crvenkape, iz fundusa Etnografskoga muzeja Split

Dinarsko područje

Djevojčice su se češljale na *rogice*, tj. spojile bi lijevu i desnu pletenicu iznad uha s dvjema straga, te bi dobivene dvije svezale u jednu. U pletenice bila je upletena crvena pamučna vrpca debljine od dva do tri cm, tzv. *kurdela*. Čim joj je kosa narasla, djevojčica bi nosila jednu pletenicu, *perčin*, koja joj je padala niz leđa. Debljina pletenice dobivala se dodavanjem žute, plave i zelene *kurdele*. Starija djevojka je u svečanim prilikama u pletenicu zatakla i šire svilene vrpce, *pošte*, koje su slobodno padale niz *perčin*. U pletenicu ukrašenu *kurdelama* ili *poštama* djevojka bi zatakla i *upletnjake* koji bi mogli biti i jedini ukras. *Upletnjak* je ukras koji se sastoji obično od užega komada kože ili pana (najčešće crvenoga) na koji su našiveni *ilici*, polukuglaste aplikacije od srebrne legure, *cvancike*, sitni austrougarski novac i napršnjak, ili je ukras bio od nekoliko metalnih karičica s privjeskom. Djevojka je glavu pokrivala stožastom kapom (poslije kapom ravnoga tjemena) od crvene čohe, tzv. *crvenkapom*. Kapa je bila cijela vezana (obično kod starije djevojke) ili samo po obodu i polovici crnim svilenim i pamučnim koncem, ukrašena polukružnim lisnatim i štapičastim oblicima, viticama, stiliziranim cvjetovima. Djevojke udavače na čeonu dio kape stavljale su po tri *dule*, vunene rozete, jedan biser, paunovo pero te *cvancike* po cijeloj kapi. Ovako ukrašena kapa zvala se *perla*. Količina *cvancika* ovisila je o imovnom stanju djevojke. Djevojka udavača je u vrlo osjetljivom stanju te se mora zaštititi od zlih pogleda koje od nje, prema vjerovanju, udaljavaju biser i paunovo pero.

Mlada je glavu pokrivala kvadratnom maramom, tzv. *jašmakom* (još postoje nazivi *okruga* i *povezača*), oglavljem karakterističnim za udanu ženu. Dimenzije ovih marama su od 75 x 76 do 107 x 102 cm dok su noviji bijeli platneni *jašmaci* od 64 x 60 – 85 x 80 cm. Nosile su se presložene u trokut tako da je dio koji pada niz leđa ukrašen i dobro vidljiv (ukras na novijim bijelim maramama znatno je skromniji). Ova vrsta oglavlja izrađena je od debljega ili tanjega pamučnog platna, vune, pamuka, svile i tvorničkoga pamuka (bijeli *jašmaci*). Izuzev bijelih *jašmaka* koji su noviji, ostale marame imaju vez izvezen u obliku biljnih grana, često biljni križ. Ovaj ukras dominira na leđnom dijelu. Udanu ženu karakteriziraju i dvije pletenice koje padaju na prsa. U pletenice su se također stavljali *ukošnjaci* te bi se oni nazirali ispod marama. Maramu je mlada sasvim nadvila nad lice, a krajevi su slobodno padali. Takav su *jašmak* Hrvatice nazivale *zakokućeni*, a Srkinje *mladovska povezača*. U rogiju koji pada na leđa bila je izvezena velika grana, a rub ukrašen *mavezom* (crveni platneni ukras širine nekoliko centimetara), čipkom, svilenim, vunanim ili pamučnim resama. *Povezače* su imale srmene rese po kojima su bili *ljuštrini*, šljokice. Na svadbenom oglavlju znalo je biti i dosta kratkih *kurdelica*. Početkom 20. stoljeća mlada je u Bukovici nosila *zakokućen* jašmak

4. Curska kapa, Žegar, izrađena 1972. po starijem uzorku, EONMZ – 2512

5. Djevojačka crvenkapa, rekonstrukcija, iz fundusa EONMZ

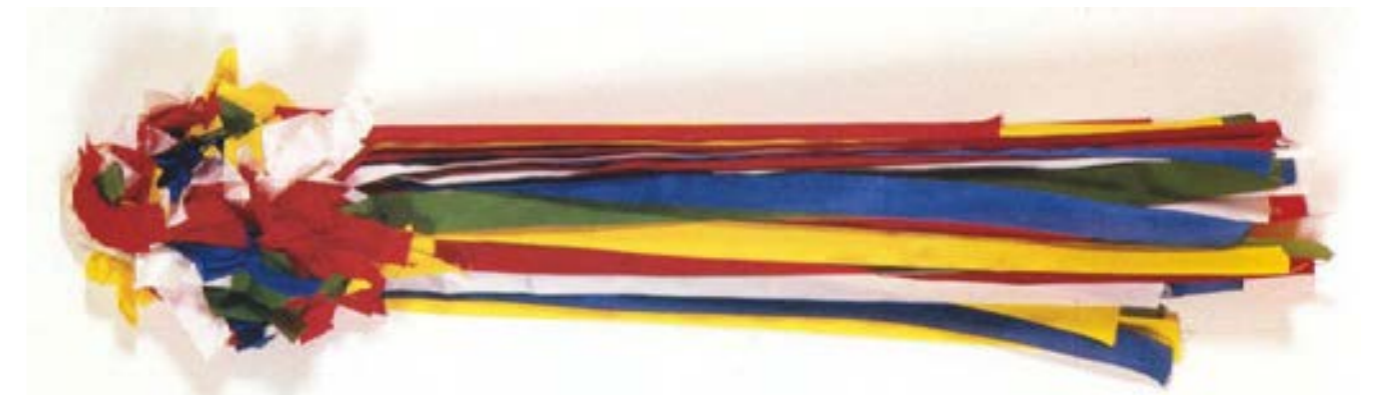
6. L. Kleinmond, Djevojka u nošnji sjeverne Dalmacije, oko 1910.

7. Zoe Borelli Vranski-Alačević, Djevojka u nošnji sjeverne Dalmacije, oko 1925.

8. Zoe Borelli Vranski-Alačević, Udana žena s jašmakom i djevojka s crvenkapom, okolica Benkovca, oko 1925.

9. Novije oglavlje mlade

10. Starije oglavlje mlade

11. Oglavlje (*jašmak*) udane žene – Hrvatice

12. Vezanje radnoga *jašmaka*

13. Oglavlje (*povezača*) udane žene – Srkinje

23. Obitelj iz Lisičića, kraj 19. stoljeća

od tri mjeseca pa do godine dana, a u Ravnim kotarima samo za vrijeme svadbe. U dijelu Ravnih kotara koji je neposredno vezan uz jadransko područje mlada već u to vrijeme počinje nositi svadbenu *krunu* sličnu onoj u jadranskom području.

Svečana ženska oglavlja bila su s više veza, ali je opet presudnu ulogu igrala dob žene, njezin materijalni status, a i njezina vezilačka vještina. Između srpskih i hrvatskih oglavlja postojale su neke razlike u boji, ukrasu i načinu vezanja. *Povezače* su u tamnijim tonovima veza dok je vez na *jašmacima* i *okrugama* svjetlijih tonova. Svečane *povezače* su sa srmom i šljokicama koje su rjeđe na *jašmacima* i *okrugama*. Za svečanost bi roglji *povezače* slobodno padali dok bi se *jašmaci*, *okruge* *zaspunjili* pod bradom *badačicom* (ukrasnom srebrnom iglom), a krajevi bi najčešće slobodno padali. U žalosti se u pletenicu uplitala tamnija *kurdela*, a na maramu se umjesto crvenoga *maveza* znala staviti crna, a katkad i zelena *kurdela*.

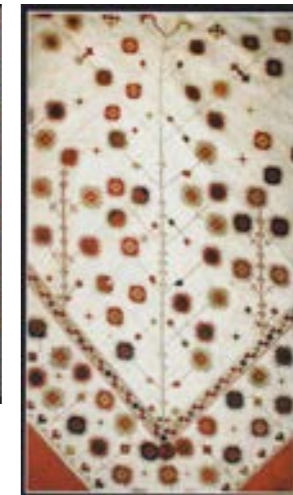
Kratko vrijeme nakon Drugoga svjetskog rata djevojke nose razne šarene kupovne marame manjih dimenzija koje postupno napuštaju prihvaćajući suvremenija oglavlja karakteristična za gradsku sredinu. Starije žene nose bijele marame (*jašmake*, *okruge*, *povezače*) manjih dimenzija, bez ukrasa, s kupovnom čipkom na obodu.

14. *Jašmak*, Lišane Ostrovičke, oko 1820., EONMZ – 55

15. *Jašmak*, detalj, okolica Zadra, oko 1830., EONMZ – 54

16. *Jašmak*, detalj, okolica Buković, oko 1850., EONMZ – 52

17. *Jašmak*, detalj, sjeverna Dalmacija, polovica 19. stoljeća, EONMZ – 32

18. *Jašmak*, detalj, sjeverna Dalmacija, polovica 19. stoljeća, EONMZ – 33

19. *Jašmak*, detalj, Škabrnja, oko 1900., EONMZ – 768

20. *Jašmak*, detalj, Gorica, 2. polovica 19. stoljeća, EONMZ – 511

21. *Jašmak*, detalj s istoga *jašmaka*

22. Marama, Briševo, kraj 19. stoljeća, EONMZ – 1037

Literatura

Ivančić, Sanja; Jakšić, Ida, *Život na sjeveru Dalmacije*, Etnografski muzej Split, Split, 2009.

Lulić Štorić, Jasenka, *Vez i čipka sjeverne Dalmacije*, Narodni muzej Zadar, Zadar, 2003.

Lulić Štorić, Jasenka; Oštrić Olga; Vojnović-Traživuk, Branka, *Narodne nošnje sjeverne Dalmacije*, Narodni muzej Zadar, Zadar, 2005.

24

25

26

32

33

34

35

37

27

28

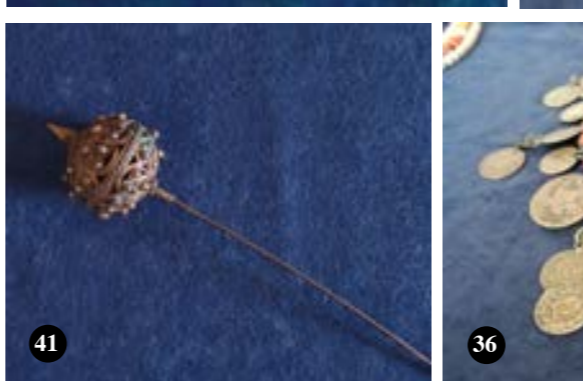
29

39

40

41

36

30

31

38

- 24. Djevojački kitnjak, Gorica, EONMZ – 260
- 25. Ukošnjaci, Škabrnja, EONMZ – 1963 – A-B
- 26. Ukošnjaci, ujedno, Tinj, EONMZ – 975
- 27. Ukošnjaci, Bilišane, EONMZ – 1352 A-B
- 28. Ukošnjaci, Škabrnja, EONMZ – 1962 – A-B
- 29. Kitnjaci, ujedno, Gorica, EONMZ – 526
- 30. Kitnjaci, ujedno, Gorica, EONMZ – 523
- 31. Đerdan od mrđela, Škabrnja, EONMZ – 818
- 32. Mrdele, Škabrnja, EONMZ – 1005
- 33. Mrdele, Radovin, EONMZ – 1639
- 34. Ogrlica od mrđela i kauri pužića, Banjevci, EONMZ – 2833
- 35. Đerdan, Pridraga, EONMZ – 657
- 36. Đerdan, Gorica, EONMZ – 650
- 37. Đerdan, okolica Obrovca, EONMZ – 787
- 38. Žutci, Galovac, EONMZ – 1266
- 39. Žutci, Gorica, EONMZ – 507
- 40. Đerdan, Donji Zemunik, EONMZ – 916
- 41. Badača, Galovac, EONMZ – 849

Dinarska ženska oglavlja

Fotografije br. 1 – 2, 5 – 13 i 23 iz knjige *Narodne nošnje sjeverne Dalmacije*, str. 39 – 41, 159, 212, 227, 229, 47, 161, 43 – 46, 57.

Fotografija br. 3 iz knjige *Život na sjeveru Dalmacije*, str. 51.

Fotografije br. 14 – 22 iz knjige *Vez i čipka sjeverne Dalmacije*, nema numeracije.

Fotografije br. 24 – 41 nakit iz fundusa Etnološkoga odjela Narodnoga muzeja Zadar – EONMZ.

Jadranska ženska oglavlja

Fotografije br. 42 – 59 iz knjige *Narodne nošnje sjeverne Dalmacije*, str. 112, 78 – 81, 113, 82 – 89, 163 – 164, 182, 114, 110, 105 – 106.

Fotografije br. 60 – 65 iz knjige *Vez i čipka sjeverne Dalmacije*, nema numeracije.

Fotografije br. 66 – 71 nakit iz fundusa Etnološkoga odjela Narodnoga muzeja Zadar – EONMZ.

Jadransko područje

Djevojčica je imala frizuru koja se zvala *na rogljice*, a odgovara frizuri djevojčice u dinarskom području. Djevojke i žene po sredini glave napravile su *razred*, *razduljak*, *škrimu*, otraga bi kosu splele u dvije pletenice koje su omotale oko glave jednom ili dvaput, ovisno o duljini pletenice u koje su se, isto kao u dinarskom području, uplitale užu ili šire platnene ili svilene vrpce. Glavu djevojaka i žena pokrivač je užu dulji rubac, tzv. *pokrivaca*, *pokrvača*, *pokravača* i *pokrovača*. Osim ovih naziva ponegdje se susreću i nazivi *povezača*, *jačmak* i *jašmak*. Proširenost ovih naziva ukazuje na dinarske utjecaje u jadranskom području nastale za vrijeme migracija u doba turskih navala. Ovaj rubac je duljine od 80 do 150 cm, a najčešće od 120 do 140 cm. Olipska *pokrovača* duga je od 170 do 190 cm. Širina je bila uglavnom od 30 do 40 cm dok je širina olipske od 70 do 90 cm. *Pokrivača* se lagano ovijala oko glava te se za pletenice učvrstila srebrnom ili zlatnom iglom *badačom*, *batotkom*, *bačenkom*, s glavicom u obliku pupoljka, cvijeta, pjetlića, dvoglavoga orla, strijelca itd. Privezala bi se straga, a desni kraj padao je na prsa. Ovo je bio najčešći način vezivanja. Drugačije se vezala paška *pokrivaca* i olipska *pokrovača* (vidjeti crteže). *Pokrivače* su od lanenoga ili pamučnoga platna, ukrašene vezom po sredini i na krajevima, a najčešće šivanom čipkom i čipkom na batiče na oba kraja.

Mlada je nosila krunu (*kruna od vinčanja*, *venac na fjoke*) izradenu od *pošta*, umjetnih cvjetova raznih boja te je vrlo često bila ukrašena i *badačama* koje su ujedno učvršćivale *pošte* za žičanu osnovu *krune*.

Oglavlje djevojke i žene nije se mnogo razlikovalo. Djevojka je mogla biti i bez *pokrivače*. Udana žena imala je *kurdelu* zagasitiye boje dok je djevojka obvezno uplitala crvenu. Oglavlje djevojke i žene u jadranskom području posebno su ukrašavale naušnice, *rečine*. Najčešće su to bile srebrne ili zlatne naušnice s jednom ili trima jagodicama.

Ženska nošnja grada Paga, 2. polovica 19. stoljeća, djelomično privatno vlasništvo i iz fundusa EONMZ

Vežanje paške pokrivače – 1 – 4

Vežanje olipske pokrivače – 1 – 8

Krajem 19. stoljeća *pokrivače* sve više zamjenjuju *facoli*, kvadratne marame, od 65 do 80 cm s razlikom u stranicama najviše nekoliko centimetara. Izrađeni su od tvorničkoga pamuka, vunice, svilenoga brokata, najčešće vinovocrveni, čokoladnosmeđi, žuti i modri. U početku su se vezali *pod bradu*, a za rad straga, što su djevojke i mlađe žene ubrzo prihvatile kao jedino rješenje i za ostale prilike. *Vežanje pod bradu* sačuvalo se kod starijih žena i u žalosti kada prevladava crna boja.

Oko Prvoga svjetskog rata ženska ogavlja u dinarskom području izgledom se približavaju sve više jadranskim, tj. djevojke napuštaju crvenkapu, a prihvaćaju *facol* (*vaco*, *vacol* u dinarskom području) koji udane žene podržavaju nešto kasnije. I djevojke i žene postupno prihvaćaju pletenje dviju pletenica koje se motaju oko glave. U jadranskom području se u to vrijeme pojavljuje i tzv. *kin-kin* kod kojega su pletenice skupljene u neku vrstu manje pundice na zatiljku. Velike promjene događaju se nakon Drugoga svjetskog rata kada u oba područja djevojke i mlađe žene počinju skraćivati kosu i nositi suvremenije frizure, npr. trajnu. Ovi procesi sporije se odvijaju u dinarskom području.

Ženska nošnja, otok Olib, 19. – 20. stoljeća, djelomično privatno vlasništvo i iz fundusa EONMZ

12

13

14

15

Jadranska ženska oglavlja

- 12. *Kruna od vičanja*, Olib, izrađena 1965. prema starijem uzorku, EONMZ – 1880
- 13. *Kruna od vičanja*, EONMZ – 1880, vanjski dio
- 14. Otočanka blizu Zadra, 1. polovica 19. stoljeća
- 15. Svečana ženska nošnja, Veli Iž, otok Veli Iž, 2. polovica 19. stoljeća, iz fundusa EONMZ
- 16. Svečana ženska nošnja, Pakoštane, 2. polovica 19. stoljeća, iz fundusa EONMZ
- 17. Svečana ženska nošnja, Novigrad, 2. polovica 19. stoljeća, iz fundusa EONMZ
- 18. Svečana ženska nošnja, Novigrad, kraj 19. stoljeća, iz fundusa EONMZ

16

17

18

19

22

20

21

23

24

- 19. Marama, središnji ukras, Sv. Filip i Jakov, 2. polovica 19. stoljeća, EONMZ – 739
- 20. Marama, EONMZ – 739, rubni ukras
- 21. Pokravača, rubni ukras, Olib, kraj 19. stoljeća, EONMZ – 1853
- 22. Pokravača, rubni ukras, Olib, kraj 19. stoljeća, EONMZ – 1860
- 23. Pokrivaca, Pag, polovica 19. stoljeća, EONMZ – 401
- 24. Pokrivaca, Pag, kraj 19. stoljeća, EONMZ – 404
- 25. Rećini zlatni, Veli Iž, EONMZ – 1255 – A – B
- 26. Rećine, Veli Iž, EONMZ – 1235 – A – B
- 27. Badačice, Pag, EONMZ – 347 – A – C
- 28. Sponjice, Novigrad, EONMZ – 322 – A – B
- 29. Korajna ogrlica, EONMZ – 496
- 30. Peruzine zlatne, Pag, EONMZ – 797

25

26

28

27

29

30

Fotografija: Dražen/Suzana Bota

